

Андрій А. Теребух (Національний університет
"Львівська політехніка", Україна)

ОЦІНЮВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГОСПОДАРСЬКИХ РІШЕНЬ*

У статті досліджено теоретичні підходи до оцінювання конкурентоспроможності господарських рішень. Визначено ключові компоненти і цільову функцію оптимізації інвестиційних господарських рішень. Обґрунтовано сферу використання запропонованого підходу.

Ключові слова: господарське рішення; конкурентоспроможність господарських рішень.
Форм. 2. Рис. 2. Літ. 11.

Андрей А. Теребух (Национальный университет
"Львовская политехника", Украина)

ОЦЕНКА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ХОЗЯЙСТВЕННЫХ РЕШЕНИЙ

В статье исследованы теоретические подходы к оценке конкурентоспособности хозяйственных решений. Определены ключевые компоненты и целевая функция оптимизации хозяйственных решений. Обоснована сфера применения предложенного подхода.

Ключевые слова: хозяйственное решение; конкурентоспособность хозяйственных решений.

Andrii A. Terebukh (National University "Lviv Polytechnics", Ukraine)

ASSESSMENT OF ECONOMIC DECISION-MAKING COMPETITIVENESS

The article investigates the theoretical approaches to the methods of assessing the economic decision-making competitiveness. The key components and the target function of economic decision-making optimization are determined. The application area of the described approach is grounded.

Keywords: economic decision-making; economic decision-making competitiveness.

Постановка проблеми. Ключовим інструментом і засобом здійснення господарської діяльності є оптимізація процесів управління ресурсними потоками. В умовах обмеженості ресурсів і загострення ринкової боротьби конкурентоспроможність ухвалення й реалізації господарських рішень виступає ключовим параметром ефективного провадження господарської діяльності.

Аналіз останніх публікацій. Питання трактування поняття «господарське рішення» широко обговорюється в колах економістів-дослідників. У наукових літературних джерелах існують різні тлумачення цього терміну, який найчастіше отожднюється з поняттям «управлінські рішення» [1; 2; 4; 5].

Ухвалення і реалізація господарського рішення — складова частина провадження господарської діяльності й обов'язковий елемент процесу реалізації управлінського впливу на процеси руху і зміни натурально-речових характеристик ресурсу, який є у власності чи в оперативному управлінні суб'єкта господарювання [8].

* статтю підготовлено на основі доповіді на XII-му міжнародному науковому семінарі «Сучасні проблеми інформатики в управлінні, економіці, освіті та екології» (1–5 липня 2013 р., оз. Світязь — Київ).

Характеристика конкурентоспроможності може бути віднесена як до матеріальних ресурсів, так і до нематеріальних активів, елементів керованої або керуючої системи суб'єкта господарювання.

У працях світових і вітчизняних вчених конкурентоспроможність об'єктів розглянута з позиції їх взаємодії і підпорядкування, що базується на фундаментальних основах теорії конкуренції [7; 10; 11]. За результатами цього аналізу можна зробити такі висновки:

- конкурентоспроможність суб'єкта господарювання визначається рівнем конкурентоспроможності його продукту (товару, послуги, ресурсу);
- чим вища конкурентоспроможність суб'єкта господарювання, тим вищою вважають галузеву конкурентоспроможність і навпаки;
- конкурентоспроможність продукту, активу, виду діяльності, господарського суб'єкта, регіону чи країни формується за рівнем організації розроблення та реалізації конкурентоспроможних господарських рішень.

Практично у всіх публікаціях автори виходять з того, що конкурентоспроможний об'єкт — це об'єкт, здатний забезпечувати отримання певних додаткових вигод, а отже, підвищення конкурентоспроможності є процесом, який спрямований на забезпечення високої економічної ефективності від володіння чи використання такого об'єкту.

Тому **мета дослідження** полягає в тому, щоб дослідити можливість оцінювання конкурентоспроможності ухвалення господарських рішень і проаналізувати можливі сценарії такого процесу.

Основні результати дослідження. Для оцінювання сучасного стану конкурентоспроможності варто скористатися даними Індексу глобальної конкурентоспроможності за 2012–2013 рр., згідно з якими Україна посіла 73 місце з-поміж 144 країн світу. За окремими складовими інтегрального індексу ситуація виглядає загрозливою. Так, за розвитком державних інституцій Україна посідає 132 місце, ефективністю товарних ринків — 117, за рівнем розвитку фінансових ринків — 114 [7].

Очевидно, що вибір методів та інструментів аналізу конкурентоспроможності господарських рішень визначається цілями й завданнями суб'єкта господарювання. Процеси досягнення необхідного рівня конкурентоспроможності та забезпечення ефективності господарської діяльності можуть мати різноспрямовані пріоритети й методи здійснення, відбуватися у різні часові періоди стратегічного і тактичного управління.

Виявлені концептуальні зв'язки між загальноприйнятими економічними категоріями і конкурентоспроможністю дозволяють зробити припущення, що рівень конкурентоспроможності діяльності зумовлюється рівнем ефективності ухвалення рішень суб'єктом господарювання, у тому числі його здатністю адаптуватися до динаміки процесів зовнішніх та внутрішніх чинників. Конкурентоспроможність є характеристикою динамічною, рівень якої зумовлюється здатністю системи управління адекватно реагувати на зміни насамперед зовнішніх чинників [10; 11].

Багатоелементність господарського рішення можна простежити в процесі управління конкурентоспроможністю суб'єкта господарювання, оскільки цей процес забезпечується прийняттям відповідних рішень [9].

Загальну схему взаємозв'язку процесів ухвалення конкурентоспроможних господарських рішень на різних рівнях господарського управління наведено на рис. 1.

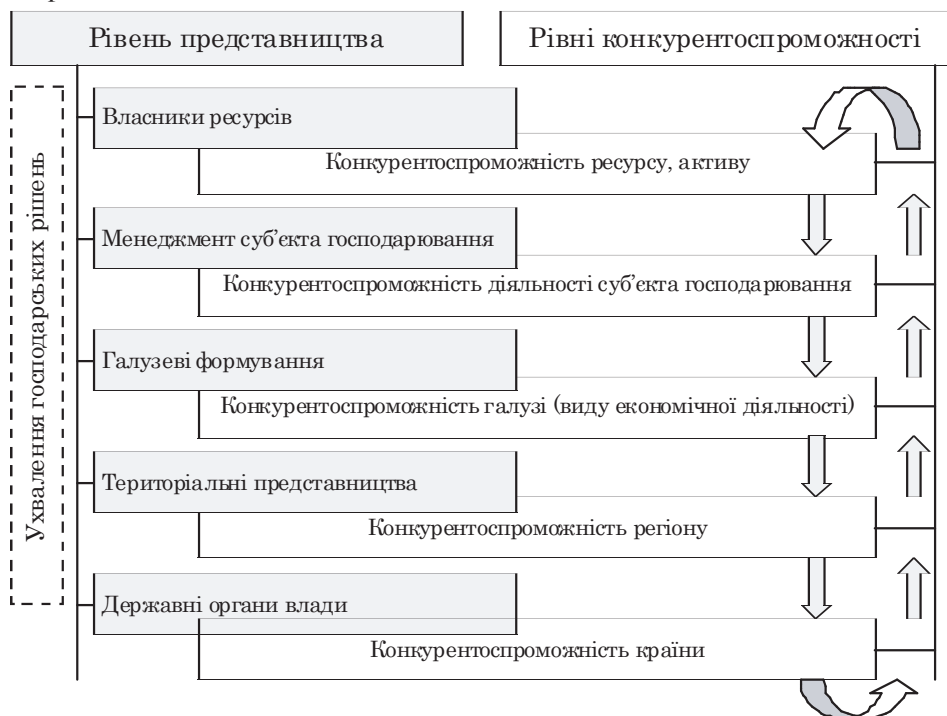

Рис. 1. Структурно-логічна схема взаємозв'язку процесів ухвалення конкурентоспроможних господарських рішень, авторська розробка

В переліку основних типів схвалюваних господарських рішень особлива роль відводиться стратегічним рішенням, оскільки вони визначають перспективи розвитку підприємств. Саме такі рішення охоплені інвестиційною сферою діяльності господарських формувань. Розробляються такі рішення менеджерами господарських формувань і погоджуються власниками [9].

Конкурентоспроможне господарське рішення визначається як результат обґрунтування та вибору оптимального варіанта реалізації господарських операцій щодо способів, напрямів, засобів трансформації активів для забезпечення досягнення показників об'єкта управління відповідно до поставленої мети й установлених обмежень. Критеріями конкурентоспроможності господарського суб'єкта можуть виступати рівень якості продукції, робіт і показники ліквідності активів, які є в його розпорядженні чи в оперативному управлінні.

Критеріями здійснення певних господарських операцій повинні бути показники рівня конкурентоспроможності. Традиційно рівень конкурентоспроможності визначається через співвідношення між показниками якості певного ресурсу та його вартості для споживача. Кожен споживач або група споживачів має індивідуальне уявлення про прийнятний рівень значення цього співвідношення.

Згідно з Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку (П(С)БО) активи — це ресурси, контрольовані підприємством в результаті минулих подій, використання яких, як очікується, призведе до надходження економічних вигод у майбутньому [6].

Конкурентоспроможною може бути визнана та продукція або актив, які користуються попитом у цільовій групі споживачів. Конкурентоспроможність формується під впливом системи чинників і зумовлюється продуктивністю й ефективністю діяльності. До чинників конкурентоспроможності можна віднести сукупність показників якості: продукції, ресурсу, сервісу, маркетингової діяльності, фінансової підтримки тощо. Окрім того, рівень конкурентоспроможності продукції, активів визначає сукупність значень показників її вартості: ціни продажу, ціни експлуатації, величини знижок і податкових пільг тощо.

Формування конкурентоспроможних господарських рішень передбачає розробку такої їхньої сукупності, економічна ефективність якої забезпечує досягнення цілей господарської діяльності суб'єктів.

На рис. 2 наведено схему реалізації процесів забезпечення конкурентоспроможності господарських рішень. За наявності певних початкових ресурсів у процесі ухвалення й реалізації господарських рішень здійснюється оптимізація структури ресурсів для досягнення необхідного рівня конкурентоспроможності як безпосередньо самих ресурсів, так і господарського формування в цілому.

Склад системи показників оцінювання конкурентоспроможності господарських рішень визначається також особливостями використання ресурсів. Відбір і ранжування показників конкурентоспроможності залежить від:

- особливостей нормативно-законодавчої бази регулювання конкуренції;
- рівня матеріального забезпечення споживачів;
- умов майбутнього використання ресурсу;
- вимог замовника оцінювання;
- повноти інформаційного забезпечення.

На особливу увагу заслуговує забезпечення конкурентоспроможності господарських рішень інвестиційного циклу діяльності. Формування інвестиційних господарських рішень передбачає оцінювання суб'єктами господарювання рівня конкурентоспроможності продуктивного використання ресурсів. Така необхідність виникає регулярно і є вирішальною передумовою прибуткової роботи чи то за умов зниження ринкової рівноваги, чи при освоєнні нових продуктів або ринків.

Практична складність визначення конкурентоспроможності інвестиційних рішень обумовлена тим, що часто суб'єкти господарювання виступають одночасно на ринку і продавцями, і покупцями ресурсів, тому слід розрізняти ресурси промислового та споживчого призначення. Продукція машинобудування у своїй основній масі належить до продукції промислового призначення. Формування підходів до визначення конкурентоспроможності ресурсів двох зазначених видів має базуватись на дослідженні особливостей і взаємозв'язку таких визначальних складових ринку, як споживач, потреба, попит, ресурс, які, у свою чергу, формують пропозицію.

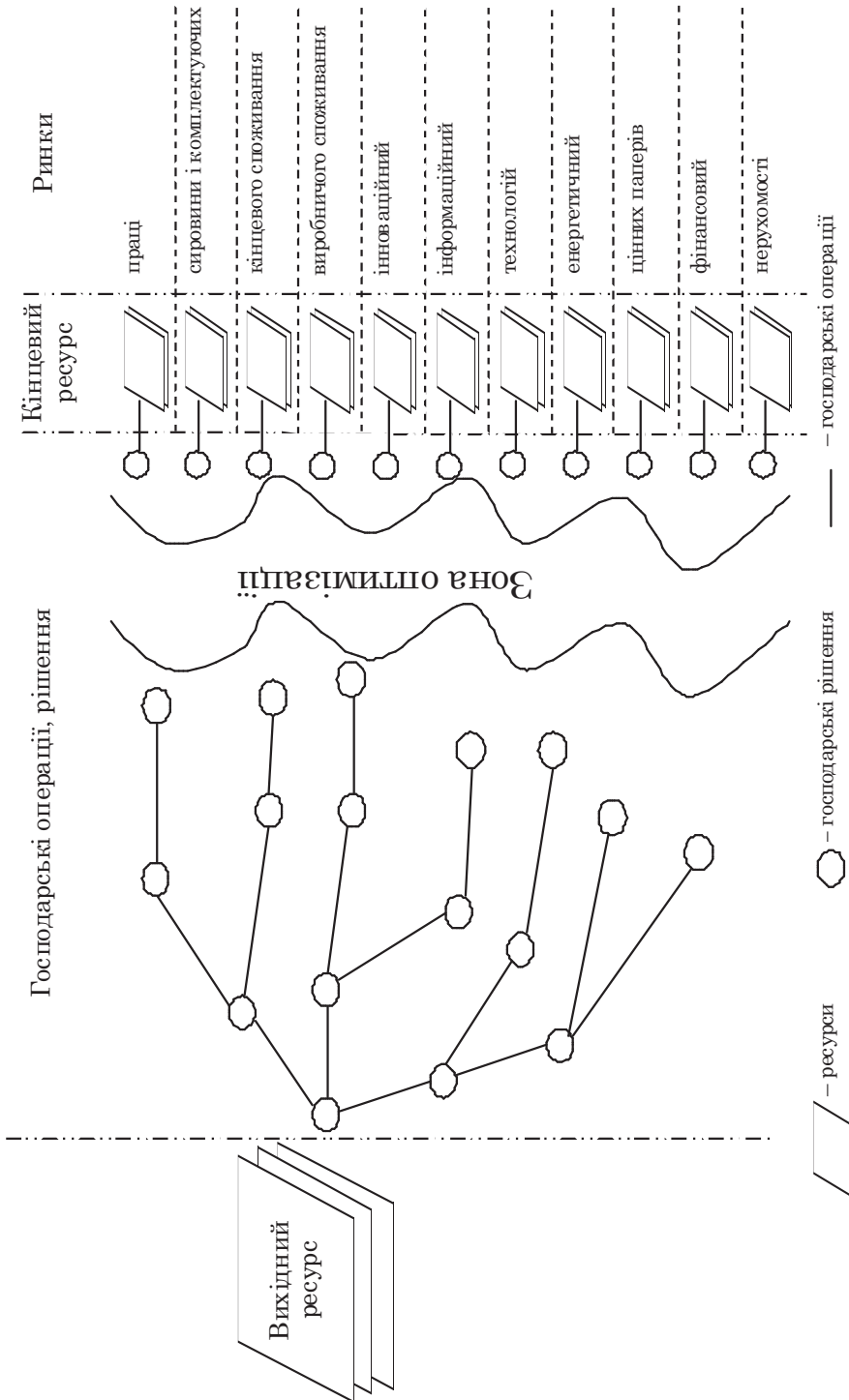

Рис. 2. Схема забезпечення конкурентоспроможності господарських рішень, авторська розробка

Споживачами ринку продукції промислового призначення виступають організації всіх галузей промисловості, невиробничої сфери, приватні підприємства, неприбуткові організації тощо, які забезпечують її подальше продуктивне використання.

Більшість досліджених нами наукових джерел при визначенні рівня конкурентоспроможності ресурсів промислового призначення пропонують застосовувати показники якості, вартості сервісу та ціни ресурсів. Такі методи дозволяють оцінити конкурентоспроможність лише на рівні співвідношення між потенційною корисністю та вартістю ресурсу.

Натомість, зважаючи на зазначені вище особливості ресурсів промислового призначення, при оцінюванні конкурентоспроможності слід брати до уваги не фізичні параметри ресурсу, а економічні результати (наслідки) їх продуктивного використання, що впливають з цих параметрів за певних заданих експлуатаційних умов.

Для визначення конкурентоспроможності ресурсів промислового призначення доцільно застосовувати рівень співвідношення показника корисного ефекту від експлуатації ресурсу до сумарних витрат на його використання [3]. Проте такий підхід передбачає визначення корисного ефекту від продуктивного використання продукції промислового призначення лише через зміну продуктивності праці конкретного споживача.

Таку мету можна вважати однією з багатьох у переліку мотивів придбання ресурсів промислового призначення, а в умовах сучасного висококонкурентного середовища вона, окрім усього, не завжди є пріоритетною.

При купівлі активів промислового призначення виробник може мати на меті:

- 1) зниження собівартості продукції через зниження питомих витрат матеріальних, паливно-енергетичних, трудових ресурсів тощо;
- 2) поліпшення якості продукції шляхом підвищення окремих показників надійності, зміни призначення продукції тощо;
- 3) збільшення обсягу випуску продукції внаслідок збільшення виробничої потужності;
- 4) диверсифікацію виробничої програми в результаті виведення на ринок нових видів продукції або розширення її асортименту;
- 5) модернізацію морально застарілого парку або повну заміну устаткування внаслідок придбання нових технологій.

Запропоновані способи задоволення потреб споживача продукції промислового призначення можуть виступати у формі вже реальної продукції (устаткування) ресурсів або у вигляді технічних проектів, термін виконання й умови реалізації яких визначає безпосередньо сам споживач.

До чинників, які визначатимуть рішення суб'єкта оцінювання конкурентоспроможності ресурсу, слід віднести:

- вид і величину корисного ефекту, на який сподівається споживач при його використанні;
- вартість виробничих чинників, які слід змінити, щоб мати можливість використати оцінюваний ресурс за призначенням;

- особливості технології та сукупність факторів економічного, маркетингового, фінансового характеру, що визначають структуру експлуатаційного середовища;

- тривалість прогнозованого корисного строку використання ресурсу.

На рішення споживача щодо вибору виду й типу ресурсу промислового призначення може вплинути її виробник. Вплив виробника визначається співвідношенням між корисними параметрами пропонованої ним продукції та параметрами потреби споживача.

Рішення щодо строків впровадження придбаного виду ресурсу приймає безпосередньо її споживач. При вирішенні цього завдання слід дотримуватись правила обґрунтування періоду порівняння варіантів, який відповідає терміну можливого одночасного існування оцінюваних варіантів ресурсів промислового призначення.

Важливим аспектом при визначенні конкурентоспроможності є оцінювання вартості продукції промислового призначення за прогнозований корисний строк її використання у споживача. Як один із шляхів вирішення проблеми нижче наводиться алгоритм визначення вартості використання машинобудівної продукції промислового призначення на прикладі виробничого устаткування (B). Вартість устаткування відіграє роль верхньої межі ціни її використання і визначається за умови рівності нулю інтегрального ефекту придбання й використання. Способи розрахунку показника B зумовлюються особливостями процесу придбання устаткування. Можна виділити два випадки:

1. Якщо промисловий споживач купує устаткування для заміни морально зношених елементів власного технологічного процесу або для збільшення виробничої потужності, то показник вартості устаткування розраховується за формулою:

$$B = B_{\text{и}} \frac{H_{\text{AI}} + E}{H_{\text{AH}} + E} + \frac{\Delta O - \Delta B_B - E \Delta K}{H_{\text{AH}} + E}, \quad (1)$$

де $B_{\text{и}}$ – витрати на придбання виду устаткування, гр. од.; H_{AI} – норми амортизації на повне відновлення наявного та нового виду устаткування, %; ΔO – зміна річного обсягу збуту продукції при використанні нового виду устаткування порівняно з наявним, гр. од.; ΔB_B – зміна річних витрат на виготовлення продукції в результаті використання нового устаткування, гр. од.; ΔK – зміна середньорічної вартості виробничих фондів, гр. од.

Наведену формулу можна використовувати за умов постійної величини обсягу випуску продукції за допомогою нового устаткування, рівня купівельних цін на неї, величини експлуатаційних витрат протягом усього терміну використання устаткування.

2. Якщо новий вид устаткування споживач купує при започаткуванні ним діяльності на ринку, то показник вартості устаткування можна розрахувати за формулою:

$$B = \frac{O - B_B}{H_{\text{AH}} + E} \times d_H, \quad (2)$$

де O – річний обсяг збуту продукції за умови використання нового виду устаткування, гр. од.; B_B – річні витрати виробництва при використанні нового

виду устаткування, гр. од.; d_H – частка прибутку від реалізації продукції, що припадає на нове устаткування, безр. вел.

Наведені формули дозволяють оцінити вартість використання устаткування за один календарний період. Для визначення сумарного корисного ефекту від використання устаткування значення річних показників вартості устаткування слід підсумувати за весь прогнозований період корисного використання з урахуванням множника дисконту.

Запропонована схема формування конкурентоспроможності господарських рішень по-перше, визначає ієрархію об'єктів і чинників управлінського впливу, формує чіткі уявлення суб'єктів ухвалення господарського рішення про відкриту модель підприємства.

По-друге, вона дозволяє зробити висновки, що конкурентоспроможність суб'єкта господарювання – це не іманентно притаманна йому властивість, а його характеристика, обумовлена якістю господарських рішень, які формуються суб'єктом господарської діяльності, порівняно з іншими учасниками ринку.

По-третє, формула обґрунтовує необхідність встановлення критеріїв конкурентоспроможності рішень на кожному з етапів діяльності і побудови системи показників.

Висновок. Важливим параметром ефективності провадження господарської діяльності має бути забезпечення конкурентоспроможності господарських рішень. Проведені дослідження дозволяє стверджувати, що придбання ресурсів промислового призначення суб'єктами господарювання слід розглядати як інвестиційне рішення. Промисловий споживач при виборі можливих пропозицій, а саме при оцінюванні конкурентоспроможності альтернативних видів активів, використовує показники оцінювання ефективності інвестицій. Зважаючи на це, підприємствам та продавцям ресурсів промислового призначення, які прагнуть забезпечити високий рівень конкурентоспроможності, при виборі методів оцінювання господарських рішень слід враховувати очікуваний корисний ефект від використання ресурсів потенційними покупцями.

1. *Воронкова А.Е., Калюжна Н.Г., Отенко В.І.* Управлінські рішення в забезпеченні конкурентоспроможності підприємства: організаційний аспект: Монографія. – Х.: ІНЖЕК, 2008. – 515 с.

2. *Дерлоу Д.* Ключові управлінські рішення. Технологія прийняття рішень / Пер. з англ. – К.: Наукова думка, 2001. – 242 с.

3. ДСТУ 2925-94. Якість продукції. Оцінювання якості. – К.: Держстандарт України, 1995. – 27 с.

4. *Клименко С.М., Дуброва О.С.* Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2005. – 252 с.

5. *Кузьмін О.Є., Вербицька Г.Л., Мельник О.Г.* Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків: Навч. посібник. – Львів: Національна академія «Львівська політехніка», 2008. – 212 с.

6. *Марочкіна А.М.* Бухгалтерський облік за національними стандартами: Посібник для студ. вищих навч. закл. – Харків: Торсінг, 2002. – 296 с.

7. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році: Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД, 2013. – 576 с.

8. *Теплинский Г.В.* Организационное обеспечение выполнения решений по управлению конкурентоспособностью // Економіка. Менеджмент. Підприємництво: Збірник наук. праць Східноукраїнського національного університету. – Вип. 4. – Луганськ, 2001. – С. 132–135.

9. *Теребух А.А.* Складові механізму формування господарських рішень // Актуальні проблеми економіки. — 2011. — №11. — С. 49–57.

10. *Фатхутдинов Р.А.* Конкурентоспособность организации в условиях кризиса: экономика, маркетинг, менеджмент. — М.: Маркетинг, 2002. — 892 с.

11. *Хайек Ф.А.* Индивидуализм и экономический порядок. — М.: Изограф, 2000. — 256 с.

Стаття надійшла до редакції 26.07.2013.

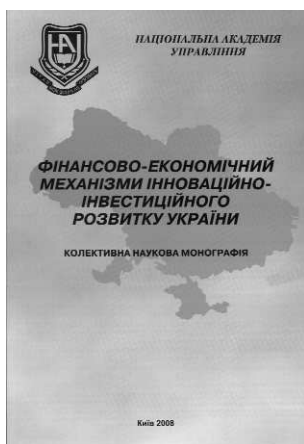
КНИЖКОВИЙ СВІТ

СУЧАСНА ЕКОНОМІЧНА ТА ЮРИДИЧНА ОСВІТА
ПРЕСТИЖНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ

Україна, 01011, м. Київ, вул. Панаса Мирного, 26
E-mail: book@nam.kiev.ua
тел./факс 288-94-98, 280-80-56

Фінансово-економічні механізми інноваційно-інвестиційного розвитку України: Колективна наукова монографія / Кириченко О.А., Єрохін С.А. та ін.; За наук. ред. д.е.н., проф. О.А. Кириченко. — К.: Національна академія управління, 2008. — 252 с. Ціна без доставки — 25 грн.

Монографія присвячена актуальній проблемі світової та вітчизняної економічної науки, викладені теоретико-методологічні питання формування стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку національної економіки та формування її фінансово-економічного механізму. В основу викладу матеріалу монографії покладені багаторічні дослідження науковців в галузі економічної теорії, фінансів та банківської справи, які були апробовані на сторінках авторитетного журналу "Актуальні проблеми економіки" в 2004–2007 роках. В монографії обґрунтовано шляхи переходу економічної системи України від підприємства до рівня держави на більш високий цивілізаційний рівень за рахунок створення ефективного фінансово-економічного механізму інноваційно-інвестиційного розвитку.